

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med barn och ungdom, SOL 064

Höstterminen 2002

UNGDOMAR OCH BROTT

Om gymnasieungdomars oro och utsatthet för brott i Lund

Författare: Karolina Fasth
Helen Hallqvist
Handledare: Arne Kristiansen

Abstract

Criminality is a constant current and distressing phenomenon of the society and we assume that crimes affect and awaken strong emotions, for instance fear and insecurity, in people.

We chose to, with the help of quantitative method, investigate senior high school students' harassment of becoming victims of crime and the risk of being exposed to crime. Essential questions at issue run as follows:

- How common is it that young people are being exposed to crime?
- Does sex affect young people's worry?
- How do young people, who are exposed to crime, react?
- How many of the young people are worried of being exposed to crime and do they change their habits because of the worry?
- Do circumstances, like being exposed to crime yourself or witness a crime, change young people's worry?
- Do young people consider crime as a problem of the society?

The result of our investigation showed that 43.2 per cent of the senior high school students had been exposed to crime. Almost as many girls as boys had been exposed, but the boys had to a greater extent been exposed to heinous crimes. Neither girls nor boys were especially worried about of being exposed to crime, but our results showed that girls were more worried than boys.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

sid

1. INLEDNING	4
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	4
1.2 SYFTE	6
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	6
1.4 METOD OCH URVAL	6
<i>1.4.1 Studiens uppläggning</i>	<i>6</i>
<i>1.4.2 Resultatens tillförlitlighet</i>	<i>6</i>
<i>1.4.3 Urvalsmetoder</i>	<i>7</i>
<i>1.4.4 Analys</i>	<i>8</i>
<i>1.4.5 Käll- och metodkritik</i>	<i>8</i>
<i>1.4.6 Etiska överväganden</i>	<i>8</i>
1.5 FORTSATT FRAMSTÄLLNING	8
2. TIDIGARE FORSKNING	10
2.1 BROTTsutveckling	10
2.2 BROTTsofferundersökningar	11
3. TEORIER	13
3.1 TEORIER OM UTSATTHET FÖR BROTT	13
<i>3.1.1 Interaktionen offer/gärningsman</i>	<i>13</i>
<i>3.1.2 Livsstilsteorin</i>	<i>13</i>
<i>3.1.3 Rutinaktivitetsteorin</i>	<i>13</i>
3.2 BROTTsofferkategorier	14
3.3 BROTTsoffers reaktioner	15
4. RESULTAT	18
4.1 UTSATTHET FÖR BROTT	18
4.2 BEGÅTT BROTT	22
4.3 ORO FÖR BROTT	23
4.4 RISK FÖR BROTT	27
4.5 BROTTSLIGHETSutveckling	29
4.6 ELEVernas egna tankar	29
5. SLUTDISKUSSION	31
6. REFERENSER	33
BILAGA 1	34
BILAGA 2	35

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

”En 19-årig kvinna blev strax efter klockan fyra på söndagsmorgonen brutalt överfallen på Ulrikedalsvägen i Lund. Kvinnan var på väg till en vän när en okänd man överföll henne och slog henne flera gånger med en golfklubba i huvudet, på armarna och kroppen” (Sydsvenska Dagbladet, 2002).

Detta är ett av många exempel på brott som man ofta får läsa/höra om i media. Vi antar att brott påverkar och väcker starka känslor, som t.ex. rädsla och otrygghet, hos människor. Enbart tanken på att det finns en risk att få bevittna eller kanske rent av själv bli utsatt för brott kan ge upphov till oro, men även ilska och hämndkänslor. Eftersom brottslighet är ett ständigt aktuellt och bekymmersamt samhällsfenomen är vi intresserade av att undersöka hur utbredd oron är för att utsättas för brott. Vårt intresse för att ta reda på hur det ser ut för ungdomarna i Lund väcktes efter att vi tagit del av ett antal brottsofferundersökningar riktade till ungdomar. Vår undersökning vänder sig till gymnasieungdomar eftersom vi föreställer oss att gymnasieungdomar är mer självständiga och eventuellt mer medvetna om riskerna de kan utsättas för. Vi vill ta reda på om detta är ett problem eftersom vi tänker oss att ungdomar kan bli upprörda och skrämda av brottslighet. Det är rimligt att anta att både utsatthet för brott och oro att utsättas för brott kan inverka negativt på ungas liv och begränsar deras självständighet. Vi har funderat över frågor som: Har brottsligheten ökat de senaste fem åren? Vilka blir utsatta för brott? Hur stor är den egentliga risken för att ungdomar ska utsättas för brott? Vad grundar sig oron på? Är oron ett större problem än den faktiska brottsligheten?

Eftersom vi i den fortsatta framställningen kommer att använda oss av begreppen oro och brottsoffer vill vi börja med att definiera dessa begrepp.

Enligt Brottsförebyggande rådet är brott och oro är nära förknippade. Våld kan bero på oro och våld kan vara en orsak till oro hos dem som drabbas. *Oro* kan alltså både vara en konsekvens av och en orsak till brott. Oro är en känsla som inte är kontrollerad av intellekt och förnuft. Ofta hindrar den oss från att tänka klart. Som en mer allmän formulering av oro kan man säga att det är en negativ känsla som uppmanar till undvikande, man upplever obehag och skräck i olika situationer. En person behöver inte själv vara offer för att bli rädd.

Det handlar om en typ av social överföring. Det kan räcka med att läsa om brott eller se ett brott begås för att känna oro, men givetvis blir en person mer påverkad av att bevittna ett brott än att läsa om brott. Även massmediernas regelbundna rapportering om brott gör att en del personer utvecklar oro. När man talar om "oro för brott" är det fråga om subjektiva upplevelser som är svåra att mäta empiriskt. Oron kan dock få konsekvenser för ungdomars dagliga beteenden. Att känna oro gör att en del ungdomar undviker och flyr farliga situationer. En följd av detta blir att de upprättar ett beteende som är svårt att bli av med och oron kan i sin extrema form leda till social isolering (BRÅ, 1991:2, BRÅ-PM, 1998:2).

Brottsförebyggande rådet, BRÅ, tar upp fem faktorer som kan påverka människors oro för brott:

- var man bor
- stämningen och ordningen i grannskapet
- om man har personlig kännedom om brotts handlingar
- om man själv tidigare har varit utsatt för brott
- hur sårbar man uppfattar sig själv (BRÅ, 2002)

Idag finns det ingen allmänt accepterad definition av vem eller vilka som är att betrakta som *brottsoffer*. Den mest grundläggande definitionen av brottsofferbegreppet begränsar sig till enskilda fysiska personer som direkt utsatts för brott. En annan definition begränsas till offer för traditionell brottslighet, d.v.s. huvudsakligen tillgrepps- och våldsbrott. Det finns även mer universella definitioner som, förutom offer för kriminella handlingar, också omfattar offer för naturkatastrofer, miljöförstöringar, trafikolyckor etc. Ytterligare en definition berörs i en deklARATION från Förenta Nationerna (FN) om brottsoffers grundläggande rättigheter från 1985. Där definieras brottsoffer som en person som har lidit fysisk eller psykisk skada, ekonomisk förlust eller påtaglig försämring av sina grundläggande rättigheter genom handling eller underlåtenhet som strider mot landets straffrättsliga lagstiftning (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

Som framgår ovan kan begreppet brottsoffer definieras snävt till att omfatta fysiska personer som direkt utsatts för brott medan andra definitioner är mer generella och gäller offer i en vidare bemärkelse. I den fortsatta framställningen avser vi med begreppet brottsoffer fysiska personer som utsatts för brott. Vi använder oss även av begreppet brott och då menar vi i det

här sammanhanget: stöld, misshandel, sexualbrott, rån och hot. Den här definitionen av brott har vi valt eftersom vi antar att ungdomar kan vara oroliga för att bli utsatta för dessa brott.

1.2 Syfte

Syftet är att undersöka gymnasieungdomars utsatthet för brott och deras oro för att bli utsatta för brott i Lund.

1.3 Frågeställningar

- Hur vanligt är det att ungdomar utsätts för brott?
- Påverkar kön ungdomars utsatthet/oro?
- Hur reagerar ungdomar som blir utsatta för brott?
- Hur stor andel av ungdomarna är oroliga för att utsättas för brott och ändrar de sina vanor p.g.a. oron?
- Påverkar omständigheter, som att själv varit utsatt eller bevittnat brott, ungdomars oro?
- Ser ungdomar på brottslighet som ett samhällsproblem?

1.4 Metod och urval

1.4.1 Studiens uppläggning

Vi har bestämt oss för att göra en kvantitativ studie i form av en enkätundersökning där vi undersöker hur utbredd utsattheten för brott och oron att utsättas för brott är bland ungdomar på Spykens gymnasieskola i Lund. Detta gör vi för att få en bred bild av hur situationen ser ut i Lund. Vi vill fokusera på den här åldersgruppen p.g.a. att det finns många nationella brottsofferundersökningar som tar upp dessa frågor och utifrån våra frågeställningar vill vi kunna jämföra vår undersökning med tidigare undersökningar (Trost, 2002).

1.4.2 Resultatens tillförlitlighet

Graden av reliabilitet, d.v.s. att mätinstrumentet är tillförlitligt, i vår undersökning är hög. Enkäten är enkel med begripliga och vanliga ord vilket ökar möjligheten att frågorna uppfattas på samma sätt. Undersökningen skulle ge ungefär samma resultat vid en förnyad mätning. Vi anser att validiteten, d.v.s. att vår undersökning mäter det vi avser att mäta, är

stor, med tanke på att vi har fått inspiration till våra frågor från BRÅ:s undersökningar (Trost, 2002).

1.4.3 Urvalsmetoder

När det gäller valet av population var vi intresserade av ungdomars utsatthet för brott och oron för att bli utsatta för brott. Vi bestämde oss för att göra ett icke slumpmässigt urval i form av ett bekvämlighetsurval p.g.a. tids- och resursbrist. Eftersom Lund är en relativt stor stad där det finns ett urval av aktiviteter och nöjesliv så anser vi att det är intressant att undersöka hur Lunds ungdomar upplever risken att bli utsatt för brott. Vi vänder oss till gymnasieungdomar eftersom vi föreställer oss att gymnasieungdomar är mer självständiga och eventuellt mer medvetna om riskerna de kan utsättas för. För att få ett urval som är så representativt som möjligt för Lunds gymnasieungdomar har vi valt både teoretiska och praktiska program. Programmen som finns representerade i vår undersökning är naturvetenskapliga-, samhällsvetenskapliga-, estetiska- och byggprogrammet (Trost, 2002).

Angående storleken på urvalet kom vi fram till att ca. 150 enkäter, vilket motsvarar 17 procent av det totala antalet elever på Spyken, kunde vara rimligt med tanke på tidsutrymmet och att resultatet på vår studie ska vara tillförlitligt. Vi tog kontakt med Spykens gymnasieskola som var villiga att hjälpa oss med att dela ut enkäterna. Sammanlagt har vi delat ut enkäter i nio gymnasieklasser och pga. att en del elever var frånvarande blev det totala antalet enkäter 136 st. Vi är medvetna om att vårt urval inte är representativt och att resultatet från vår enkätundersökning därmed inte går att generalisera till svenska ungdomar i allmänhet, men det var inte heller vår målsättning med tanke på begränsning i tid och ekonomiska resurser (Trost, 2002).

Vår tanke har varit att enkäten ska vara lätt att fylla i. Genom att försöka göra en enkät med formell utformning, väl formulerade frågor och rimliga svarsalternativ antar vi att eleverna kommer att bli mer positiva till att fylla i vår enkät. Enkätens längd har vi begränsat så att vi inte riskerar att eleverna tröttnar innan hela enkäten har besvarats. Vi har valt att inte använda oss av så många öppna frågor eftersom vi antar att vår målgrupp inte är benägna att svara på den typen av frågor och därmed skulle svarsbortfallet bli stort (Trost, 2002).

1.4.4 Analys

För analysarbetet har vi valt att använda oss av statistikprogrammet SPSS 11,0 for Windows. Vi kodade materialet och upptäckte under bearbetning och kodning att vi skulle ha formulerat en del frågor och dess svarsalternativ annorlunda för att underlätta hanteringen av materialet. Detta vållade en del problem. Dock har vår enkätundersökning ett litet bortfall och få tvivelaktiga svar, vilket inte medför så stor osäkerhet om tillförlitligheten i resultatet. Vi har valt att använda oss av tabeller för de större frågorna, där både frekvens- och procentsatser redovisas, eftersom vi anser att läsaren då får större del av våra resultat. Mindre frågor har vi valt att presentera i löpande text. Då vi redogör för många av våra enkätfrågor och jämförelser mellan frågor i resultatdelen har vi, efter en del frågor, valt att lägga in en analyskommentar. Detta gör vi för att läsaren lättare ska kunna följa med i våra resonemang.

1.4.5 Käll- och metodkritik

Metodvalet innebär att vi får en översiktlig kunskap om gymnasieungdomarnas tankar kring oro för brottslighet. Med kvalitativa personliga intervjuer hade vi kunnat få en djupare förståelse för ungdomarnas tankar kring risken att utsättas för brott och hitta mönster i upplevelser och erfarenheter (Trost, 2002).

1.4.6 Etiska överväganden

Det är frivilligt för eleverna att fylla i enkäten. Enkäterna kommer att behandlas konfidentiellt och elevernas anonymitet garanteras. När uppsatsen är klar kommer vi att skicka exemplar av vår uppsats till Spykens gymnasieskola så att de kan ta del av resultaten (Trost, 2002).

1.5 Fortsatt framställning

I den fortsatta framställningen kommer vi under rubriken "*Tidigare forskning*" att beskriva brottsutvecklingen ur ett historiskt perspektiv och även hur den ser ut idag. Därefter presenterar vi resultat från olika brottsofferundersökningar för att visa vad andra undersökningar kommit fram till. Detta gör vi för att sedan kunna jämföra resultaten från dessa undersökningar med våra resultat.

Under rubriken "*Teorier*" börjar vi med att presentera tre olika teorier om utsatthet för brott. Därefter kommer vi att diskutera olika brottsofferkategorier och med hjälp av dessa teorier vill vi utveckla begreppet brottsoffer samt vem eller vilka som kan betraktas som brottsoffer.

När vi sedan presenterar resultaten vill vi resonera vidare utifrån dessa teorier och våra enkätsvar.

Efter detta tar vi upp reaktioner som kan förklara hur ett offer reagerar efter att blivit utsatt för brott. Med hjälp av den här teorin vill vi i resultatdelen diskutera svaren från vår enkätundersökning.

I resultatdelen kommer vi att presentera våra svar från enkätundersökningen indelade på följande underrubriker: *utsatthet för brott*, *begått brott*, *oro* och *risk*. Vi har valt att redan i resultatdelen lägga in kommentarer med iakttagelser och kopplingar till tidigare forskning och teorier. Detta gör vi eftersom vi anser att det blir lättare att följa med i våra resonemang.

Slutligen kommer vi att avsluta vårt arbete med en slutdiskussion där vi sammanfattar våra resultat och för en diskussion kring dessa.

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Brottutveckling

Det totala antalet polisanmälda brott har ökat kraftigt sedan 1950. Mellan 1980 och fram till början av 1990-talet var ökningen ännu större. I genomsnitt ökade de polisanmälda brotten med tre procent per år. Den högsta brottsnivån uppnåddes 1990 då det totala antalet polisanmälda brott var ca. 1 220 000. Att den polisanmälda brottsligheten har ökat betyder däremot inte självklart att den faktiska brottsligheten har ökat. Offerundersökningar bekräftar dock att även den faktiska brottsligheten har ökat. Under 1990-talet skedde ett trendbrott och brottskurvan planades ut. Starka argument talar för att trendbrottet under 1990-talet är reellt, dvs. att det speglar en utplaning av den faktiska brottsligheten. Utvecklingen har dock varit olika för olika typer av brott. Brott som tillgreppsbrott, bedrägeri och trafikbrott har minskat påtagligt samtidigt som t.ex. våldsbrott har ökat relativt kraftigt. Främsta orsaken till trendbrottet är att den dominerande stöldbrottsligheten planat ut och t.o.m. minskat något (BRÅ, 2002).

Ungdomsbrottsligheten ökade, liksom den övriga brottsligheten, fram till början av 1990-talet, för att sedan plana ut. På senare år har dock ungdomsbrottsligheten minskat. BRÅ:s statistik visar att de brott som ungdomar oftast begår är inbrott, skadegörelse och snatteri (BRÅ, 2002).

Under 2001 polisanmäldes ca. 1 189 000 brott. Det är en minskning med två procent jämfört med 2000, men en i princip oförändrad nivå jämfört med 1990-talets början. Under året minskade de flesta brottskategorierna, men utvecklingen var olika för olika typer av brott. Nästan alla typer av tillgreppsbrott minskade, medan olaga hot, våldtäkt, sexuellt ofredande, klotter och våld mot tjänsteman ökade (BRÅ, 2002).

Majoriteten av de polisanmälda brotten, 56 procent, är tillgreppsbrott, dvs. stöld, inbrott och rån. Antalet polisanmälda tillgreppsbrott minskade med tio procent under åren 1990-2001. Men samtidigt ökade rånbroten med ca. 43 procent under samma period. Det innebär att rånerna idag utgör knappt en procent av det totala antalet polisanmälda brott, varav 70 procent av rånerna är personrån. Rånbroten är extremt koncentrerade till storstadsregionerna, mer än 75 procent begås i de tre storstadslänen (BRÅ, 2002).

Brott mot person t.ex. misshandel och sexualbrott utgör ca. 13 procent av det totala antalet anmälda brott. Misshandel är det vanligaste av våldsbrotten och utgör ungefär fem procent av det totala antalet polisanmälda brott. De senaste tio åren har antalet polisanmälda misshandelsbrott ökat med nästan 50 procent, men under senare år har även den kurvan planat ut (BRÅ, 2002).

Under de senaste 25 åren har antalet polisanmälda sexualbrott mer än tredubblats. Det är framför allt brottskategorin sexuellt ofredande som styrkt ökningen. En stor del av ökningen kan dock förklaras av en ökad anmälningsbenägenhet. Sexualbrotten utgör idag knappt en procent av det totala antalet polisanmälda brott. Till sexualbrott räknas t.ex. våldtäkt, sexuellt utnyttjande, sexuellt ofredande mm. (BRÅ, 2002).

De regionala variationerna för brottslighet är stora. Knappt 60 procent av alla brott anmäls i de tre storstadslänen där hälften av befolkningen bor. Generellt gäller att ju större tätort desto fler brott per invånare (BRÅ, 2002).

2.2 Brottsofferundersökningar

I Stockholm görs var tredje år offerundersökningar bland samtliga elever i årskurs nio där man frågar om elevernas utsatthet för våld. Av undersökningarna framgår att ungdomarna uppger att varken fler har misshandlats, fler misshandlar eller att de bevittnat fler våldsbrott under åren 1987-1998 (Estrada & Flyghed, 2001).

Statistiska centralbyråns, SCB:s, offerundersökningar, med ett nationellt urval av ungdomar mellan 16-24 år, kring utsatthet för våld visar framförallt öknings av den subjektiva upplevelsen av hot och våld. Den faktiska utsattheten uppvisar däremot en mer stabil utveckling. Att ha varit utsatt för hot var lika vanligt bland pojkar som bland flickor (Estrada & Flyghed, 2001).

I en annan offerundersökning, utformad av Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet 1997 bland elever i årskurs nio, uppgav 31 procent av ungdomarna att de utsatts för stöld under det senaste året, 19 procent hade varit utsatta för våld och elva procent hade utsatts för hot där den unge kände sig allvarligt rädd. Utsatthet för stöld är alltså vanligare än

utsatthet för våld. Undersökningen visar att pojkar utsätts oftare än flickor för stöld och våld (Estrada & Flyghed, 2001).

Tidigare studier har visat att begå brott och utsatthet för brott har ett samband med varandra. Förövarna tenderar att viktimiseras i högre utsträckning än de som inte begått brott. Offer och gärningsman tycks alltså i viss utsträckning sammanfalla. Den här tendensen visade sig även i Kriminologiska institutionens undersökning (Estrada & Flyghed, 2001).

I SCB:s offerundersökning 1995 uppgav ca. åtta procent av Sveriges befolkning mellan 16 och 74 år att de någon gång under en ettårsperiod drabbats av våld eller hot. 25 procent hade utsatts för stöld eller skadegörelse. Detta är en ökning sedan slutet av 1970-talet. Ökningen är koncentrerad till åldersgruppen 16-54 år. Bland äldre (65-74 år) har utsattheten minskat. När det gäller hot, misshandel och dödligt våld är generellt sett män mer utsatta för brott än kvinnor och yngre är betydligt mer utsatta än äldre. Utländska medborgare är något mer utsatta än svenska medborgare och risken att utsättas är större i storstäder än på landet (BRÅ, 2002).

Många människor är oroliga för att drabbas av brott, men de faktiska riskerna överensstämmer inte med den oro många upplever (BRÅ, 2002). SCB:s offerundersökning från 1995 visar att kvinnor är mer oroliga än män för att utsättas för våld, äldre är mer oroliga än yngre. Utländska medborgare är något mer oroliga än svenska medborgare vilket återspeglas i risken för att bli utsatt för brott. Skillnaden i risk att utsättas för våld i storstäder och på landet återspeglas även det i oron för våld (Brottsoffermyndigheten, 1996).

3. TEORIER

3.1 Teorier om utsatthet för brott

Vem eller vilka som betraktas som brottsoffer hänger till viss del samman med synen på brott. Det har genom åren presenterats ett antal teorier som sökt förklaringar till brott och brottslighet. En del teorier har fokuserat på brottsoffrets beteende, medan andra har riktat in sig på gärningsmannens personliga egenskaper och bakgrund.

3.1.1 Interaktionen offer/gärningsman

De tidiga teorierna försökte finna orsaker till viktimisering i personliga egenskaper hos offret eller i samspelet mellan offret och gärningsmannen. Många våldsbrott är en konsekvens av en yttlig interaktion mellan offer och gärningsman. Teorin menar att offrets beteende i interaktionen med gärningsmannen kan bidra till uppkomsten av brott. Offret är därmed inte alltid ett passivt objekt. Uttrycket ”offerframkallande” syftar på brott och situationer där offret genom sitt beteende kan sägas vara den som framkallar brottet. För att förstå viktimiseringen måste man studera den kedja av händelser som föregår brott (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

3.1.2 Livsstilsteorin

Livsstilsteorin förklarar uppkomsten till och omfattningen av brott. Den här teorin gör anspråk på att förklara variationer i risken att bli offer för sådana brott där det finns direkt kontakt mellan offer och gärningsman. Grundläggande idén i teorin är att vissa livsstilar i större utsträckning än andra leder till situationer där risker för brott är stora. Ett annat antagande är att livsföringen påverkas av individens demografiska och sociala egenskaper. Egenskaper som kön, ålder, civilstånd, yrke, etnicitet och socialgruppsstillhörighet påverkar risken att bli utsatt för brott. Detta påverkar i sin tur de aktiviteter som individen ägnar sig åt under arbetstid och fritid (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

3.1.3 Rutinaktivitetsteorin

Enligt denna teori ska tre faktorer samspela för att ett brott ska kunna inträffa. Det ska finnas ett lämpligt offer eller objekt, en motiverad gärningsman samt frånvaro av personer som kan förhindra brottet. Sannolikheten för att ett brott ska ske är en följd av att de tre faktorerna inträffar samtidigt. Detta påverkas i sin tur av hur vardagslivet är organiserat. Vissa

människor hamnar i sitt vardagsliv i situationer där det är vanligt att de tre faktorerna sammanstrålar, medan andra sällan hamnar i sådana situationer (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

3.2 Brottsoffer-kategorier

Inom brottsofferbegreppet är spännvidden stor då det både samlas personer som haft viss delaktighet i det inträffade och personer som är helt oskyldiga. Benämningen brottsoffer omfattar en mycket heterogen grupp. Trots det så talas det ofta om brottsoffer som en homogen grupp. Det kan finnas en fara med att försöka skapa en ”brottsofferstereotyp”, eftersom brottsoffer och offer inte alltid är samma sak. Många som blivit utsatta för brott kan relativt snabbt förlika sig med det inträffade och fortsätta med sina liv. Det finns emellertid särskilt sårbara grupper som riskerar att drabbas av speciella problem pga. våldets struktur, hög ålder etc. (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

I litteraturen förekommer det olika typer av offer. Det talas bl.a. om idealoffret, det medskyldiga offret, det passiva offret och det motsträviga offret. Många människor verkar ha en bild av *idealoffret* som försvarslöst, oskyldigt och utan delaktighet i det inträffade. Nils Christie, en norsk kriminolog, har i en klassisk artikel, *The Ideal Victim* (1986), skrivit om brottsoffret som en social typ. Såsom den äldre damen, som blir rånad av en vuxen manlig narkotikamissbrukare, på väg för att hjälpa sin sjuka syster, är ett idealtypiskt brottsoffer. Christie menar att ett idealoffer har olika egenskaper. Dessa är bl.a. att:

- Offret är svagt.
- Offret är involverat i en respektabel aktivitet.
- Offret är på väg till en plats som hon eller han inte kan förebrås för.
- Gärningsmannen är i förhållande till offret i överläge och kan beskrivas i negativa termer.
- Gärningsmannen är okänd för offret och har ingen relation till offret.

Det väsentliga att notera är att det idealtypiska offret kräver sin motpol – den idealtypiska gärningsmannen. Dessutom har det idealtypiska offret sin motsats. Ett typiskt fall kan enligt Christie vara den berusade mannen som på en oanständig bar blir rånad av några som han har börjat samtala med. I det fallet finns det utrymme för moraliska ansvarskrav; mannen borde inte ha gått till en sådan bar, han skulle inte ha blivit berusad, han borde inte ha tagit kontakt

med icke-respektabla personer o.s.v. Viktigt att tillägga är dock att majoriteten som utsätts för brott inte har någon del i det inträffade, utan drabbas helt slumpmässigt (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001, Brottsoffermyndigheten, 1996).

Det medskyldiga offret handlar om att kategorierna brottsoffer och gärningsmän i vissa fall överlappar varandra. Ett exempel på detta är att en stor del av våldsbrottsligheten är kopplad till alkoholkonsumtion. Detta gäller främst våld mellan obekanta, där både gärningsmannen och offret många gånger är påverkade. Att ett brottsoffer uppträtt provocerande eller varit påverkad vid tillfället för brottet är emellertid inget som rättfärdigar det inträffade. Bedöms offret ha varit provokativ är det dock en viktig aspekt som kan inverka på brottsrubricering och straffmätning (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

När omgivningen lägger skulden på brottsoffret snarare än på gärningsmannen brukar vi tala om *det passiva offret*. Den våldtagna kvinnan brukar kritiseras för att ha varit för passiv och endast gjort halvhjärtade försök att komma från gärningsmannen. Dessutom brukar våldtäktsoffret kritiseras för att ha varit utmanande, berusad eller befunnit sig på fel plats. Offret får helt enkelt inte vara för passivt för då riskerar hennes (eller hans) trovärdighet att ifrågasättas (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

Det motsträviga offret vägrar att samarbeta, tar ofta tillbaka sina tidigare lämnade uppgifter och orsakar ofta problem. För att arbeta med denna typ av grupp ställs höga krav på ett professionellt agerande (Lindgren, Pettersson & Hägglund, 2001).

3.3 Brottsoffers reaktioner

En traumatisk kris utlöses av en yttre, omskakande och oväntad händelse, som är så svår att tidigare erfarenheter och inlärd reaktionssätt inte är tillräckliga för att personen ska kunna hantera den. Hur personen reagerar och bearbetar krisen beror bl.a. på hur individens nuvarande och tidigare livssituation ser ut och på graden av skada brottet innebär för individen. Olika personer reagerar olika i krissituationer (Cullberg, 2000).

Många personer som drabbas av kriminella övergrepp känner skuld känslor p.g.a. det inträffade. Skuld känslan har en negativ inverkan på ett redan instabilt psykiskt tillstånd.

En person som drabbas av en oväntad negativ händelse har ett starkt psykiskt behov av att så fort som möjligt få kontroll över framtida händelser. Detta i kombination med att söka en förklaring till det inträffade, leder många gånger till att personen skuldbelägger sig själv: "Om jag inte hade..." "Om jag istället ..." (Lagerbäck, 2000).

Personer som, innan det kriminella övergreppet, är utsatta för psykisk stress har redan en del av sin psykiska energi uppbunden, vilket innebär att mindre psykiska resurser finns tillgängliga för att hantera den nya situationen. I de fall brottsoffret drabbas av kroppsskador fördjupas och förlängs vanligtvis det psykiska traumat. Tillgång till praktisk hjälp och stöd av närstående är avgörande för hur personen tar sig genom traumat. En kriminell handling drabbar dock inte enbart personen brottet varit riktat mot, utan även familj, vänner och skolkamrater blir berörda (Lagerbäck, 2000).

När ett kriminellt övergrepp har inträffat kan t.ex. följande reaktioner finnas hos offret:

- känsla av övergivenhet
- svårigheter att koncentrera sig och tänka klart
- överklighetskänsla
- förvirringstillstånd
- blandade känslor av gråt, vrede och även allmän upprymdhet
- förlorad självsäkerhet
- otrygghetskänsla
- ökad misstänksamhet
- behov av närhet och omtanke

Brottsoffer reagerar ofta även fysiskt till följd av det kriminella övergreppet. T.ex.:

- fysisk svaghet
- förlammingskänsla
- andningssvårigheter
- hjärtklappning
- aptitlöshet
- sömnsvårigheter
- gråtattacker

Både psykiska och fysiska reaktioner återfinns vanligtvis mer eller mindre hos brottsoffren. Reaktionerna kan i sin tur komma att medföra ett förändrat beteende. Offrets beteende känns många gånger helt främmande. T.ex. kan lugnet och den känslomässiga balansen ha ersatts av lynnighet och ett växlande mellan överdrivna skratt och gråtattacker. Att beteendet förändras är en konsekvens av den traumatiska upplevelsen. Ibland kan personen behöva professionell hjälp för att komma vidare (Lagerbäck, 2000).

För många personer som blivit utsatta för brott och bearbetat det inträffade har två förändringar skett. Grundtryggheten har förändrats och personen har utvecklat en större misstänksamhet mot människor i sin omgivning. Men en kris som är väl genomarbetad kan även leda till bättre självkännet och beredskap för framtida kriser (Lagerbäck, 2000).

4. RESULTAT

Vår undersökning består av 136 enkäter varav 76 enkäter (55,9 %) är ifyllda av tjejer och 60 (44,1 %) av killar. Eleverna som svarade på vår enkät är mellan 15 och 19 år, men det stora flertalet är mellan 16 och 18 år.

4.1 Utsatthet för brott

Undersökningen visar att 43,2 procent svarat ja på frågan om de utsatts för brott under de senaste 24 månaderna. Om man ser närmare på könsfördelningen när det gäller utsatthet för brott visar det sig att 45,8 procent av killarna har varit utsatta jämfört med 41,1 procent av tjejerna. Av dem som utsatts för brott har svaren fördelat sig som följer:

	Kille	Tjej	Totalt
• Stöld	11,0 %	16,2 %	27,2 %
• Misshandel	2,9 %	0,0 %	2,9 %
• Sexualbrott	1,5 %	1,5 %	3,0 %
• Rån	0,7 %	0,0 %	0,7 %
• Hot	8,8 %	3,7 %	12,5 %
• Annat	3,7 %	2,9 %	6,6 %

En del personer har varit utsatta för fler än ett brott, vilket gör att summan av resultatet för de olika brotten ovan blir 52,9 procent istället för 43,2 procent som vi tidigare redovisat.

När vi jämför utsatthet för brott med frågan *"Jag bor med..."* får vi följande resultat. Av de ungdomar som bor med båda sina biologiska föräldrar har 38,5 procent varit utsatta för brott under de senaste 24 månaderna, medan de ungdomar som lever i splittrade familjer har 52,9 procent varit utsatta för brott. Av våra resultat om familjeförhållanden kan man tolka att ungdomar som lever i splittrade familjer löper större risk att utsättas för brott.

På frågan *"Var är du och dina föräldrar födda?"* i jämförelse med frågan om utsatthet visade det sig att ungdomar med utländsk bakgrund är mer utsatta för brott (52,8 %) än ungdomar med svensk bakgrund (39,6 %). Vår undersökning visar att ungdomar med utländsk bakgrund löper högre risk att utsättas för brott. Detta resultat stämmer överens med SCB:s

offerundersökning från 1995 som visar att utländska medborgare är något mer utsatta än svenska medborgare.

Kommentar

Vi jämförde våra resultat med offerundersökningen 1997 av Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet bland elever i årskurs nio om utsatthet för brott under det senaste året. Generellt sett visar vår undersökning betydligt lägre resultat än offerundersökningen med tanke på att vi frågade efter utsattheten under de senaste två åren och offerundersökningen under det senaste året. I undersökningarna har olika definitioner av brott använts vilket försvårar jämförelsen. Båda undersökningarna visar dock att utsatthet för stöld är vanligare än utsatthet för våld och att killar oftare utsätts för våld än tjejer. Dock visar vår undersökning, i motsats till offerundersökningen, att stöld är vanligare bland tjejer än killar. Kan ungdomar i årskurs nio vara mer utsatta än gymnasieungdomar eller är ungdomar i Lund mindre utsatta?

När vi jämför vår undersökning med SCB:s offerundersökning 1995, bland personer mellan 16-74 år rörande stöld, våld och hot, visar vår undersökning något högre procentsatser än offerundersökningen. Detta kan dock förklaras med att ungdomar är mer utsatta för brott än övriga åldersgrupper. Liksom brottsofferundersökningen visar vår undersökning att hot och misshandel är vanligare bland killar än tjejer.

Majoriteten av de 43,2 procent som utsatts för brott har troligtvis ingen del i det inträffade, utan har drabbats helt slumpmässigt, men med hjälp av olika teorier kan man ibland finna förklaringar till varför vissa personer utsätts för brott. Som vi redovisat i framställningen finns det olika brottsofferkategorier samt teorier som betonar betydelsen av interaktionen mellan offer och gärningsman, individens livsstil och slutligen olika rutinaktiviteter.

Kan man med hjälp av teorin interaktion offer/gärningsman påstå att tjejer har ett annorlunda beteende i jämförelse med killar eftersom de är mer utsatta för stöld? I motsats till detta skiljer sig killars beteende i förhållande till tjejers då de är mer utsatta för misshandel, rån och hot?

Enligt livsstilsteorin lever vissa livsstilar i större utsträckning än andra i situationer där risker för brott är stora. Kan man tänka sig att killars och tjejers ålder, etnicitet och familjeförhållanden påverkar risken för att utsättas för brott?

Enligt rutinaktivitetsteorin ska tre faktorer samspela för att ett brott ska kunna inträffa. Det ska finnas ett lämpligt offer, en motiverad gärningsman samt frånvaro av personer som kan förhindra brott. Vistas vissa av de ungdomar som svarat på vår enkät i situationer där det är vanligt att de tre faktorerna sammanstrålar?

I brottsofferbegreppet finns det olika typer av offer. Idealoffret som ses som försvarslöst, oskyldigt och utan delaktighet i det inträffade. Det medskyldiga offret som handlar om att kategorierna brottsoffer och gärningsmän i vissa fall överlappar varandra. Slutligen det passiva offret som betyder att omgivningen lägger skulden på brottsoffret snarare än på gärningsmannen. Med hjälp av dessa olika brottsofferkategorier kan man fundera på om de ungdomar som har utsatts för brott har haft en viss delaktighet i det inträffade eller om de har varit helt oskyldiga?

Av dem som svarat att de varit utsatta för brott frågade vi hur det kändes efteråt. Ungdomarna uppgav att de kände följande:

- 85,5 % kände sig arga på förövarna.
- 49,0 % kände sig ledsna.
- 46,0 % kände sig hämndlystna.
- 46,0 % kände hat.
- 38,5 % kände sig arga på sig själva.
- 22,0 % kände sig kränkta.
- 17,4 % kände sig rädda.
- 4,3 % skämdes.

Kommentar

En klar majoritet av ungdomarna uppger att de kände sig arga på förövarna och ungefär hälften av ungdomarna uppfattade sig som ledsna, hämndlystna och kände hat. Som vi tagit upp tidigare reagerar olika personer olika i en krissituation. Reaktionen är en konsekvens av den traumatiska upplevelsen. Hur personen reagerar beror bl.a. på hur personens nuvarande och tidigare livssituation ser ut och på graden av skada brottet innebär för individen. En person som drabbas av brott har ett starkt psykiskt behov av att så fort som möjligt få kontroll över framtida händelser och försöka finna en förklaring till det inträffade.

Vi frågade även om någon av gymnasieungdomarnas närmaste kompisar varit utsatta för brott. 75,7 procent svarade ja på frågan, 14,0 procent svarade nej och 10,3 procent svarade att de inte visste. När vi jämförde frågan om kompisar blivit utsatta för brott med frågan *”Är du orolig för att bli utsatt för brott?”* visade det sig att de som har kompisar som blivit utsatta var något mer oroliga för att själva bli utsatta för brott än de som inte har kompisar som blivit utsatta för brott.

Kommentar

Hela $\frac{3}{4}$ uppger att någon av deras närmaste kompisar har blivit utsatta för brott. Detta kan bero på att ungdomarna har tolkat definitionen av ”närmaste” kompisar på olika sätt. En annan förklaring till de höga siffrorna kan bero på att vi i den här frågan inte har en begränsad tidsperiod, vilket vi har i andra frågor i enkäten.

På frågan *”Har du under de senaste 12 månaderna råkat se någon person som blivit utsatt för brott?”* svarade 41,2 procent ja. När vi jämförde frågan om man bevittnat brott med frågan om oro visar det sig att ungdomar som bevittnat brott inte är mer oroliga för att själva utsättas för brott än de som inte bevittnat brott.

Kommentar

Som vi tagit upp inledningsvis menar BRÅ att människor som har läst om och bevittnat brott kan påverkas så att de blir mer oroliga för att själva bli utsatta för brott. I vår undersökning stämmer det dock enbart för de ungdomar som har kompisar som varit utsatta för brott och inte för dem som bevittnat brott. Innebär det att ungdomar påverkas mer när det är kompisar som blir utsatta för brott än när det är andra personer?

4.2 Begått brott

På frågan "Har du någon gång själv begått brott?" svarade 29,5 procent ja.

När vi jämför frågan om att begå brott med frågan om utsatthet fick vi fram följande tabell:

Tabell 1. BEGÅTT BROTT - UTSATTHET

			UTSATTHET		Totalt
			nej	ja	
BEGÅTT BROTT	nej	Antal	59	34	93
		% totalt	44,7%	25,8%	70,5%
	ja	Antal	16	23	39
		% totalt	12,1%	17,4%	29,5%
Totalt	Antal	75	57	132	
	% totalt	56,8%	43,2%	100,0%	

(bortfall 4)

Av alla ungdomarna har 17,4 procent själva varit utsatta för brott och dessutom själva begått brott. 44,7 procent uppger att de varken varit utsatta för brott eller själva begått brott.

När vi jämför tabell 1 med teoretiskt och praktiskt gymnasieprogram får vi följande tabell:

Tabell 2. UTSATTHET - BEGÅTT BROTT - GYMNASIEPROGRAM

PROGRAM				UTSATTHET		Totalt
				nej	ja	
Teoretisk program	BEGÅTT	nej	Antal	50	27	77
			% totalt	51,0%	27,6%	78,6%
	ja	Antal	8	13	21	
		% totalt	8,2%	13,3%	21,4%	
	Totalt	Antal	58	40	98	
		% totalt	59,2%	40,8%	100,0%	
Praktiskt program	BEGÅTT	nej	Antal	9	7	16
			% totalt	26,5%	20,6%	47,1%
	ja	Antal	8	10	18	
		% totalt	23,5%	29,4%	52,9%	
	Totalt	Antal	17	17	34	
		% totalt	50,0%	50,0%	100,0%	

(bortfall 4)

Tabellen visar att 21,4 procent av dem som läser teoretiskt program har begått brott och motsvarande siffra för praktiskt program är 52,9 procent. Av dem som varit utsatta för brott

och dessutom begått brott läser 13,3 procent teoretiskt program och 29,4 procent praktiskt program.

Kommentar

Vår undersökning visar att det är mer än dubbelt så många av dem som läser praktiskt program, jämfört med dem som läser teoretiskt program, som har begått brott. Det är även mer än dubbelt så många som har begått brott och dessutom själva varit utsatta för brott av dem som läser praktiskt program, jämfört med dem som läser teoretiskt program. Som vi tidigare tagit upp visar ett flertal studier att begå brott och utsatthet för brott har samband med varandra. Förövarna tenderar att viktimiseras i högre utsträckning än de som inte begått brott. Offer och gärningsman tycks alltså i viss utsträckning sammanfalla. Vår undersökning visar också den här tendensen.

Ett antagande i livsstilsteorin är att vissa livsstilar i större utsträckning än andra leder till situationer där risken för brott är stora. Har möjligtvis de som går praktiskt program en annan livsstil, vilket gör att de begår fler brott, än de som går teoretiskt program? Eller befinner sig ungdomar som läser praktiskt program, oftare än de som läser teoretiskt program, i situationer där offret genom sitt beteende kan sägas vara den som framkallar brottet dvs. som teorin interaktionen offer/gärningsman menar?

4.3 Oro för brott

På frågan *"Är du orolig för att bli utsatt för brott?"* svarade 3,0 procent att de är mycket oroliga, 19,5 procent att de är ganska oroliga, 56,4 procent att de inte är särskilt oroliga och 21,1 procent att de inte alls är oroliga.

När vi jämför frågan om oro med kön får vi fram följande tabell:

Tabell 3. ORO - KÖN

			KÖN		Totalt
			kill	tjej	
ORO	mycket orolig	Antal		4	4
		% av kön		5,3%	3,0%
	ganska orolig	Antal	3	23	26
		% av kön	5,3%	30,3%	19,5%
	inte särskilt orolig	Antal	33	42	75
		% av kön	57,9%	55,3%	56,4%
	inte alls orolig	Antal	21	7	28
		% av kön	36,8%	9,2%	21,1%
Totalt		Antal	57	76	133
		% av kön	100,0%	100,0%	100,0%

(bortfall 3)

Tabellen visar att varken tjejer eller killar är speciellt oroliga för att utsättas för brott, men att tjejer över lag uppger att de är mer oroliga än killar. Av tjejerna uppger 30,3 procent och av killarna 5,3 procent att de är ganska oroliga för att bli utsatta för brott. Endast 9,2 procent av tjejerna är inte alls oroliga, medan motsvarande siffra bland killarna är 36,8 procent.

När vi lägger till variabeln utsatthet får vi fram följande tabell:

Tabell 4. UTSATTHET - ORO - KÖN

KÖN				UTSATT		Totalt
				nej	ja	
kill	ORO	ganska orolig	Antal		3	3
			% totalt		5,3%	5,3%
	inte särskilt orolig	Antal	18	15	33	
		% totalt	31,6%	26,3%	57,9%	
	inte alls orolig	Antal	14	7	21	
		% totalt	24,6%	12,3%	36,8%	
Totalt			Antal	32	25	57
			% totalt	56,1%	43,9%	100,0%
tjej	ORO	mycket orolig	Antal	2	2	4
			% totalt	2,7%	2,7%	5,5%
	ganska orolig	Antal	14	9	23	
		% totalt	19,2%	12,3%	31,5%	
	inte särskilt orolig	Antal	22	17	39	
		% totalt	30,1%	23,3%	53,4%	
inte alls orolig	Antal	5	2	7		
	% totalt	6,8%	2,7%	9,6%		
Totalt			Antal	43	30	73
			% totalt	58,9%	41,1%	100,0%

(Bortfall 6)

Tabellen visar att varken tjejer (53,4 %) eller killar (57,9 %) uppger att de inte är särskilt oroliga för att bli utsatta för brott. Personer som har varit utsatta för brott är mer oroliga för att bli utsatta för nya brott än de som inte varit utsatta. Av tabellen går att utläsa att tjejer som varit utsatta över lag är mer oroliga än killar som varit utsatta. Tjejer som varit utsatta för brott uppger att de är ganska oroliga (12,3 %) i större utsträckning än killar (5,3 %). Andelen som varit utsatta för brott och som inte alls är oroliga är 2,7 procent av tjejerna och 12,3 procent av killarna. Av dem som inte varit utsatta är 6,8 procent av tjejerna och 24,6 procent av killarna inte alls oroliga.

Kommentar

Vår undersökning visar, liksom SCB:s offerundersökning 1995, att killar är mindre oroliga för att bli utsatta för brott jämfört med tjejer. Under rubriken brottsoffers reaktioner tar vi upp att två förändringar är vanliga bland personer som blivit utsatta för brott, nämligen att grundtryggheten har förändrats och att personen har utvecklat en större misstänksamhet mot människor i sin omgivning. Detta resonemang stämmer överens med resultatet i vår tabell. Där går det att utläsa att både tjejer och killar som varit utsatt för brott är mer orolig att utsättas för nya brott, än de som inte varit utsatta för brott.

När vi frågade "*Hur ofta brukar du göra något av nedanstående för att minska risken för att bli utsatt för brott?*" fick vi följande resultat;

"Jag försöker undvika vissa platser".

- Av tjejerna uppger 9,2 procent och killarna 37,9 procent att de *aldrig* undviker vissa platser.
- 78,9 procent av tjejerna svarar att de *ibland* undviker platser, medan motsvarande siffra bland killarna är 53,4 procent.
- 11,8 procent av tjejerna och 8,6 procent av killarna undviker *alltid* vissa platser.

"Jag försöker undvika att gå ut på vissa tider".

- 54,8 procent av tjejerna och 93,0 procent av killarna uppger att de *aldrig* undviker att gå ut på vissa tider.
- Av tjejerna svarar 41,1 procent att de *ibland* undviker att gå ut på vissa tider, medan killarna svarar 3,5 procent.
- 4,1 procent av tjejerna uppger att de *alltid* undviker att gå ut på vissa tider och motsvarande siffra bland killarna är 3,5 procent.

”Jag försöker undvika vissa människor”.

- Av tjejerna uppger 21,6 procent att de *aldrig* undviker vissa människor, medan motsvarande siffra bland killarna är 25,9 procent.
- 68,9 procent av tjejerna och 65,5 procent av killarna svarar att de *ibland* undviker vissa människor.
- 9,5 procent av tjejerna uppger att de *alltid* undviker vissa människor och killarna svarar 8,6 procent.

”Jag har vapen med mig”.

- 93,2 procent av tjejerna uppger att de *aldrig* har vapen med sig och motsvarande siffra hos killarna är 86,2 procent.
- Av tjejerna uppger 1,4 procent att de *ibland* har vapen på sig, medan motsvarande siffra bland killarna är 1,7 procent.
- 5,4 procent av tjejerna och 12,1 procent av killarna har *alltid* vapen med sig.

”Jag försöker undvika att vara ute ensam påkvällarna”.

- 11,0 procent av tjejerna svarar att de *aldrig* går ut ensamma medan motsvarande siffra hos killarna är 62,5 procent.
- Av tjejerna svarar 43,8 procent och 26,8 procent av killarna att de *ibland* går ut ensamma på kvällarna.
- 45,2 procent av tjejerna och 10,7 procent av killarna uppger att de *alltid* gör det.

”Jag försöker undvika att ha värdefulla saker med mig”.

- 23,7 procent av tjejerna svarar att de *aldrig* undviker att ha värdefulla saker med sig, medan motsvarande siffra bland killarna är 52,5 procent.
- 73,7 procent av tjejerna uppger att de *ibland* undviker att ha värdefulla saker med sig och 44,1 procent av killarna.
- Av tjejerna uppger 2,6 procent att *alltid* gör det och 3,4 procent av killarna.

Kommentar

Vi har tidigare tagit upp att varken tjejer eller killar är särskilt oroliga för att bli utsatta för brott. Dock visar resultaten ovan att de undviker vissa företeelser för att minska risken för att bli utsatta för brott. Kan orsaken till att de inte är så oroliga för att bli utsatta för brott vara att de undviker dessa företeelser?

4.4 Risk för brott

Vi ställde frågan ”Hur stor risk tror du det är att du själv ska bli utsatt för brott de närmaste tolv månaderna?” och fick fram följande resultat när vi jämförde med kön.

Tabell 5. RISK - KÖN

			KÖN		Totalt
			kill	tjej	
RISK 0 %	Antal	14	2	16	
	% av kön	25,0%	2,7%	12,3%	
25 %	Antal	23	34	57	
	% av kön	41,1%	45,9%	43,8%	
50 %	Antal	6	18	24	
	% av kön	10,7%	24,3%	18,5%	
75 %	Antal	3	2	5	
	% av kön	5,4%	2,7%	3,8%	
100 %	Antal	4		4	
	% av kön	7,1%		3,1%	
Vet ej	Antal	6	18	24	
	% av kön	10,7%	24,3%	18,5%	
Totalt	Antal	56	74	130	
	% av kön	100,0%	100,0%	100,0%	

(Bortfall 6)

Tabellen visar att 43,8 procent av både tjejerna och killarna uppskattar att det är upp till 25 procents risk att bli utsatta för brott. Sju gånger fler killar än tjejer tror att det är 0 procents risk. Ingen av tjejerna tror att det är upp till 100 procents risk att bli utsatt för brott, medan 7,1 procent av killarna tror det.

Kommentar

Av tabellen tolkar vi att tjejerna har svårare att uppskatta risken att bli utsatta för brott eftersom 24,3 procent har valt svarsalternativet vet ej. Resultatet visar att tjejerna inte uppskattar risken för att utsättas för brott högre än killarna.

En jämförelse mellan frågan om risk och frågan om oro gav följande resultat:

Tabell. 6. RISK - ORO

			ORO				Totalt
			mycket orolig	ganska orolig	inte särskilt orolig	inte alls orolig	
RISK	0 %	Antal			9	7	16
		% totalt			7,0%	5,5%	12,5%
25 %	Antal		6	43	8	57	
	% totalt		4,7%	33,6%	6,3%	44,5%	
50 %	Antal	3	8	9	3	23	
	% totalt	2,3%	6,3%	7,0%	2,3%	18,0%	
75 %	Antal	1	1	2		4	
	% totalt	,8%	,8%	1,6%		3,1%	
100 %	Antal		1		3	4	
	% totalt		,8%		2,3%	3,1%	
Vet ej	Antal		8	11	5	24	
	% totalt		6,3%	8,6%	3,9%	18,8%	
Totalt	Antal	4	24	74	26	128	
	% totalt	3,1%	18,8%	57,8%	20,3%	100,0%	

(bortfall 8)

Tabellen visar generellt att ungdomarnas oro för att bli utsatta för brott är ungefär lika stor som deras uppskattade risk att utsättas för brott. Av alla gymnasieeleverna uppger 33,6 procent att de inte är särskilt oroliga att bli utsatta för brott och att de uppskattar risken att bli utsatta för brott inom de närmaste 12 månaderna till 25 procent.

Kommentar

Det är rimligt att majoriteten av ungdomarna inte är särskilt oroliga att utsättas för brott eftersom de bara uppskattar risken att de kommer att bli utsatta till 25 procent. Det är enbart ungdomarna själva som kan uppskatta hur stor risken är för att just de ska bli utsatta.

Som vi tidigare tagit upp menar BRÅ att många människor är oroliga för att drabbas av brott, men att de faktiska riskerna inte överensstämmer med den oro många upplever. Vår undersökning visar dock inte att ungdomarna generellt är mer oroliga eller uppskattar att risken är större, än den faktiska risken att utsättas för brott är. Men antagligen finns det ungdomar i vår undersökning som känner större oro än vad den faktiska risken att utsättas för brott innebär. När vi har jämfört den faktiska risken att utsättas för brott har vi tagit resultatet från vår undersökning angående utsattheten för brott per år.

4.5 Brottslighetsutveckling

Vi jämförde frågorna "Tror du att brottsligheten har ökat eller minskat under de senaste fem åren?" och "Anser du att brottslighet är ett problem i samhället?" och fick fram följande tabell:

Tabell 7. BROTTSLIGHETSUTVECKLING - SAMHÄLLSPROBLEM

			BROTTSLIGHET				Totalt
			ökat	varken ökat eller minskat	minskat	vet ej	
PROBLEM	mycket litet	Antal		2	2		4
		% totalt		1,5%	1,5%		3,0%
	ganska litet	Antal	5	6	1	1	13
		% totalt	3,7%	4,4%	,7%	,7%	9,6%
	ganska stort	Antal	43	16		16	75
		% totalt	31,9%	11,9%		11,9%	55,6%
	mycket stort	Antal	29	6	1	1	37
		% totalt	21,5%	4,4%	,7%	,7%	27,4%
	vet ej	Antal	3	1		2	6
		% totalt	2,2%	,7%		1,5%	4,4%
Totalt		Antal	80	31	4	20	135
		% totalt	59,3%	23,0%	3,0%	14,8%	100,0%

(Bortfall 1)

Gymnasieungdomarna tycker över lag att brottsligheten är ett stort samhällsproblem. 55,6 procent anser att det är ett ganska stort problem, medan 27,4 procent menar att det är ett mycket stort problem. Eleverna uppskattar (59,3 %) att brottsligheten har ökat under de senaste fem åren. 31,9 procent anser både att brottsligheten är ett ganska stort problem och uppskattar att brottsligheten har ökat.

Kommentar

Som vi tagit upp tidigare visar SCB:s offerundersökningar bland ungdomar mellan 16-24 år att den subjektiva upplevelsen av hot och våld ökar, men att den faktiska utsattheten har en stabil utveckling. Även i vår enkätundersökning upplever majoriteten av gymnasieungdomarna att brottsligheten har ökat under de senaste fem åren.

4.6 Elevernas egna tankar

Sist i vår enkätundersökning fick ungdomarna, om de ville, skriva tankar/funderingar kring brott och risken för att bli utsatt för brott. Flest kommentarer handlar om att ungdomar

beskriver vad de gör för att minska risken för att bli utsatta för brott t.ex. att de inte är ute ensam på kvällarna, undviker mörka platser och platser där de tror att risken är högre för att utsättas för brott. Flera tjejer tar upp att de vill lära sig självförsvar och önskar att tårgas- och pepparspray vore lagligt. En del av ungdomarna skriver mer eller mindre "rasistiska" kommentarer som t.ex. att brott ökar i samband med invandringen.

Kommentar

Genom det ungdomarna beskriver i sina kommentarer drar vi en parallell till rutinaktivitetsteorin, där tre faktorer måste samspela för att ett brott ska inträffa. De ser till att inte vara ett lämpligt offer genom att förbereda sig på en eventuell brottsituation. De undviker en motiverad gärningsman genom att låta bli att vara på mörka ensliga platser. Slutligen befinner de sig inte ensamma på platser där de tror att risken att utsättas för brott är hög. Betyder detta att ungdomarna är så medvetna om riskerna att utsättas för brott att de planera sin fritid efter detta?

5. SLUTDISKUSSION

Syftet med vår uppsats var att undersöka gymnasieungdomars oro för att bli brottsoffer och deras utsatthet för brott. Det är rimligt att anta att både utsatthet för brott och oro att utsättas för brott kan inverka negativt på ungas liv och begränsar deras självständighet. Med hjälp av våra frågeställningar ville vi ta reda på om detta stämmer och vi har kommit fram till följande: Vår undersökning visar att 43,2 procent varit utsatta för brott under de senaste 24 månaderna. Det är nästan lika många tjejer som killar som varit utsatta, men killarna har i större utsträckning varit utsatta för grövre brott t.ex. hot och misshandel. Våra resultat visar att ungdomar som lever i splittrade familjer och ungdomar med utländsk bakgrund löper större risk att utsättas för brott. Efter att ha varit utsatta för brott var de vanligaste reaktionerna bland ungdomarna att de kände sig arga på förövarna, ledsna, hämndlystna och kände hat. Ungdomar som har bevittnat brott är inte mer oroliga för att själva utsättas för brott än de som inte bevittnat brott. Däremot är de som har kompisar som varit utsatta för brott något mer oroliga för att själva bli utsatta för brott än de som inte har kompisar som varit utsatta. Vår undersökning visar att det är mer än dubbelt så många av dem som läser praktiskt program, jämfört med dem som läser teoretiskt program, som har begått brott. Det är även mer än dubbelt så många som har begått brott och dessutom själva varit utsatta för brott av dem som läser praktiskt program, jämfört med dem som läser teoretiskt program. Varken tjejer eller killar är särskilt oroliga för att bli utsatta för brott, men våra resultat visar att tjejerna är mer oroliga än killarna. Trots det visar undersökningen att ungdomarna undviker vissa företeelser för att minska risken för att bli utsatta för brott. Personer som har varit utsatta för brott är mer oroliga för att bli utsatta för nya brott än de som inte varit utsatta, men tjejer är över lag mer oroliga än killar. Resultaten visar generellt att ungdomarnas oro för att bli utsatta för brott är ungefär lika stor som deras uppskattade risk att utsättas för brott. Vår undersökning visar dock att ungdomarna generellt inte är mer oroliga eller uppskattar att risken är större än den faktiska risken att utsättas för brott är. Gymnasieungdomarna tycker över lag att brottsligheten är ett stort samhällsproblem och majoriteten av gymnasieungdomarna anser att brottsligheten har ökat under de senaste fem åren.

När vi gick igenom våra resultat undrade vi hur det kommer sig att killar är mindre oroliga än tjejer för att utsättas för brott trots att de löper högre risk att utsättas för grövre brott? Beror detta på att tjejer är mer rädda för att bli utsatta för brott än killar? Varför är de elever som går praktiskt program mer utsatta för brott än de som går teoretiskt program? Kan en förklaring

till detta, och till varför ungdomar som själva har begått brott löper större risk att utsättas för brott, vara att de i större utsträckning rör sig i miljöer där brott begås. Är detta möjligtvis en utveckling av livsstilsteorins resonemang? Eller tillhör de här ungdomarna någon av brottsofferkategorierna, som t.ex. det medskyldiga offret? Hur vanligt är det att det är samma personer som begår brott och själva blir utsatta? Vad kan det bero på att ungdomar som lever i splittrade familjer i högre utsträckning än de som bor med båda sina biologiska föräldrar och ungdomar med utländsk bakgrund än ungdomar med svensk bakgrund löper högre risk att utsättas för brott?

Som vi tagit upp inledningsvis så kan oro vara en konsekvens av brott. Vår undersökning visar att oron att utsättas för brott inte är så utbredd som andra undersökningar, som vi tagit del av, visar. Är detta specifikt för Lund? Trots att oron inte är så utbredd bland gymnasieungdomar i Lund tror vi att oron är ett bekymmer för en del ungdomar. Enbart tanken på att det finns en risk att själv bli utsatt för brott kan ge upphov till oro. Vad grundar sig oron på? I vår undersökning uppger så mycket som $\frac{3}{4}$ att någon av deras närmaste kompisar har blivit utsatta för brott. Kan en förklaring till denna höga siffra och till oron vara att det talas mycket om utsatthet för brott bland ungdomar?

Vem eller vilka som betraktas som brottsoffer hänger till viss del samman med synen på brott. Med hjälp av olika brottsofferteorier har vi i kommentarerna försökt tillämpa dem på våra resultat, men räcker dessa teorier för att förklara resultaten i undersökningen?

I jämförelse med nationella undersökningar visar våra resultat att gymnasieungdomarna i Lund inte är speciellt oroliga för att bli utsatta för brott. Kanske är det någonting positivt att inte oroa sig mer än vad den faktiska risken att bli utsatt för brott innebär. Kan det vara sunt att inte oroa sig för mycket? Eller är det så att de människor som oroar sig i högre utsträckning är mer medvetna och därmed utsätter sig för mindre risker? Vi tror dock att en allt för stor oro kan påverka en person negativt. Brottsligheten och dess konsekvenser är ett ständigt aktuellt och bekymmersamt samhällsfenomen och det hade varit intressant att göra en undersökning som går in djupare i våra frågeställningar.

6. REFERENSER

Brottsförebyggande rådet, BRÅ (2002). "Brottsoffer".

<www.bra.se> [cited 11 Nov 2002]

Brottsförebyggande rådet (1991:2). *Rädslan för brott*. Stockholm: Gotab.

Brottsförebyggande rådet – PM (1998:2). *Brottslighet och utsatthet för brott bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Stockholm: Gotab.

Brottsoffermyndigheten (1996). *Brottsoffer i forskningen*. Umeå: UMU.

Cullberg, J. (2000). *Dynamisk psykiatri - i teori och praktik*. Finland: Natur och kultur. Sjätte upplagan.

Estrada, F. & Flyghed, J. (red.) (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Lagerbäck, B. (2000). "Om brottsoffer och deras reaktioner".

<http://www.vasteras.boj.se/Om_Brottsoffrens_reaktioner.html> [cited 11 Nov 2002]

Lindgren, M. & Pettersson, K. & Hägglund, B. (2001). *Brottsoffer - Från teori till praktik*. Stockholm: Gotab.

Svenska Dagbladet (2002). "Kvinna överfallen med golfklubba".

<<http://w1.sydsvenskan.se//Article.jsp?article=10025336>> [cited 24 Nov 2002]

Trost, J (2002). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.

BILAGA 1

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Helen Hallqvist & Karolina Fasth

Tel. 046 – 211 80 03

0706 – 39 65 38

E-mail: helenhallqvist@hotmail.com

2002-11-14

Förfrågan om enkätundersökning

Vi heter Helen Hallqvist och Karolina Fasth och går sjätte terminen på socionomutbildningen, vid Lunds Universitet. Den här terminen går vi en valfri fördjupningskurs med inriktning på barn och ungdom där vi ska skriva en C-uppsats i ämnet. Vi är intresserade av att göra en enkätundersökning bland ca. 150 ungdomar där vi vill problematisera begreppet brottsoffer och få en djupare förståelse för innebörden att bli brottsoffer.

Enkäterna kommer att behandlas konfidentiellt. Elevernas deltagande är frivilligt och deras anonymitet kommer att garanteras. Vi beräknar att det tar cirka 10 minuter att fylla i enkäten.

När uppsatsen är klar, i slutet av januari, kommer vi att skicka ett exemplar av vår uppsats till Er.

Har Ni frågor är Ni välkommen att kontakta oss.

Tack på förhand.

Med vänliga hälsningar

Helen Hallqvist och Karolina Fasth

BILAGA 2

Hej!

Vi heter Helen Hallqvist och Karolina Fasth och går sjätte terminen på socionomutbildningen, vid Lunds Universitet. Den här terminen går vi en valfri fördjupningskurs med inriktning på barn och ungdom där vi ska skriva en C-uppsats i ämnet. Vi är intresserade av att göra en enkätundersökning bland ungdomar där vi vill problematisera begreppet brottsoffer och få en djupare förståelse för innebörden att bli brottsoffer.

Vi vore tacksamma om du vill hjälpa oss genom att fylla i denna enkät. Enkäterna kommer att behandlas konfidentiellt och din anonymitet kommer att garanteras.

I enkäten kommer vi att använda oss av begreppet brott och med det menar vi: stöld, misshandel, sexualbrott, rån och hot.

1. Är du tjej eller kille?

Tjej

Kille

2. Hur gammal är du?

Jag är år

3. Var är du och dina föräldrar födda?

Jag är född i Sverige I ett annat land

Mamma är född i Sverige I ett annat land

Pappa är född i Sverige I ett annat land

4. Jag bor med...

Båda mina biologiska föräldrar

Min biologiska pappa

Min biologiska mamma

Ingen av mina biologiska föräldrar

5. Har du någon gång, under de senaste 24 månaderna, blivit utsatt för brott?

Ja, nämligen...	Stöld	Misshandel
	Sexualbrott	Rån
	Hot	Annat

Nej (om du svarat nej gå till fråga 7)

6. Om du har svarat JA på ovanstående fråga, hur kändes det efteråt? Sätt ett kryss på varje rad.

	Ja	Nej	Vet ej
Jag kände mig arg på mig själv			
Jag kände mig ledsen			
Jag kände mig kränkt, förnedrad			
Jag kände mig arg på förövarna			
Jag kände mig hämndlysten			
Jag kände mig rädd			
Jag kände hat			
Jag skämdes			

7. Är du orolig för att bli utsatt för brott?

- Ja, mycket orolig
- Ja, ganska orolig
- Nej, inte särskilt orolig
- Nej, inte alls orolig
- Vet ej

8. Hur ofta brukar du göra något av nedanstående för att minska risken för att bli utsatt för brott? Sätt ett kryss på varje rad.

Aldrig Ibland Alltid

Jag försöker undvika vissa platser

Jag försöker undvika att gå ut på vissa tider

Jag försöker undvika vissa människor

Jag har vapen med mig (kniv, tårgasspray eller annat)

Jag försöker undvika att vara ute ensam på kvällarna

Jag försöker undvika att ha värdefulla saker med mig

Annat, nämligen.....

9. Hur stor risk tror du det är att du själv ska bli utsatt för brott de närmaste tolv månaderna?

Jag tror att risken för att jag ska bli utsatt för brott inom 12 månader är ungefär:

0 procent

upp till 25 procent

upp till 50 procent

upp till 75 procent

upp till 100 procent

vet ej

10. Har du under de senaste 12 månaderna råkat se någon person som blivit utsatt för brott?

Ja

Nej

Vet ej

11. Har någon av dina närmaste kompisar blivit utsatta för brott?

Ja

Nej

Vet ej

12. Har du någon gång själv begått brott?

Ja, nämligen...

Stöld

Misshandel

Sexualbrott

Rån

Hot

Annat

Nej

13. Tror du att brottsligheten har ökat eller minskat under de senaste fem åren?

Ökat

Varken ökat eller minskat

Minskat

Vet ej

14. Anser du att brottslighet är ett problem i samhället?

Det är ett mycket litet problem

Det är ett ganska litet problem

Det är ett ganska stort problem

Det är ett mycket stort problem

Vet ej

